

Jubileji

Dr. Marjan Drnovšek – šestdesetletnik

Pozno jeseni 2008 je praznoval svoj šestdeseti rojstni dan Ljubljčan dr. Marjan Drnovšek. Po končani ledinski osnovni šoli je srednješolsko znanje pridobil na Poljanski gimnaziji, študentska leta pa so se mu začela v študijskem letu 1967/68, ko se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Izbral si je študij zgodovine in sociologije.

Že med študijem se je nakazoval njegov bodoči znanstvenoraziskovalni potencial, saj je leta 1972 za študijo o čikaški deklaraciji ameriških Slovencev o združitvi južnih Slovanov v novo državo po prvi svetovni vojni z dne 29. junija 1917 prejel studentsko Prešernovo nagrado.

V začetnih sedemdesetih letih 20. stoletja se je za bodoče diplomante zgodovine pojavil srečen trenutek. Za kratek čas je tudi zaradi menjave generacij napočilo obdobje prostih delovnih mest v slovenskih arhivih, muzejih, inštitutih in šolah. Zato ni čudno, da se je Marjan Drnovšek še za časa študija, to je 1. februarja 1972, kot arhivski strokovni sodelavec-pripravnik za določen čas (v odločbi o

zaposlitvi je pisalo "do diplome druge stopnje"), zaposlil v tedanjem Mestnem arhivu Ljubljana. To je bil čas, ko je Mestni arhiv Ljubljana širil svojo dejavnost in se v naslednjem letu preimenoval v Zgodovinski arhiv Ljubljana. S 1. julijem 1973 je bil za nedoločen čas in s polnim delovnim časom sprejet na delovno mesto arhivista. Strokovni izpit iz arhivistike je opravil novembra 1975. Prej to preprosto ni bilo mogoče, ker strokovni izpiti tista leta dlje časa sploh niso bili razpisani. Postal je vodja enote arhiva, ki je pokrivala območje mesta Ljubljana. To je tudi strokovno in zlasti raziskovalno zaznamovalo Drnovškovo arhivsko službovanje. V arhivu so potekale številne razprave o reševanju strokovnih vprašanj, a kot da to ni bilo dovolj, so se po končanem delovnem času v bolj sproščenih okoliščinah, zato pa še bolj razgreto, nadaljevale še v obliki "arhivitisa", kakor smo tedaj poimenovali neformalna, a zelo živahna razglabljanja o arhivskih vprašanjih.

Drnovškovi prispevki iz arhivistike so se nanašali

na problematiko pridobivanja, hranjenja, posredovanja in strokovne obdelave arhivskega gradiva z območja Ljubljane. Ljubljancanom je na razstavah in v študijsko pripravljenih katalogih skozi dokumente, ki jih o mestu hrani arhiv, predstavil posamezna zgodovinska obdobja slovenskega glavnega mesta. Pripravil je več prispevkov in samostojnih publikacij. V ta sklop spadajo razprave o obravnavi delavskega vprašanja v ljubljanskem občinskem svetu tik pred prvo svetovno vojno, vzpostavitvi oblasti v Ljubljani prvi dve leti po drugi svetovni vojni, predstavitvi ljubljanskih mestnih statutih med letoma 1850 in 1934 ter novoletnih govorov župana Ivana Hribarja, prikaz arhivskega gradiva Mestne občine Ljubljana v letih 1898–1930 itd. Kot obsežno samostojno publikacijo je pripravil študijo o arhivski zapuščini ljubljanskega župana Petra Grassellija. Poudariti velja, da so vse raziskave nastale na podlagi preučevanja arhivskega gradiva.

Arhivsko dejavnost si je prizadeval predstaviti tudi širši slovenski javnosti. Kot dobremu poznavalcu razglednic, ki so pomembna zvrst arhivskega gradiva, je pripravil nekaj odmevnih razstav. Te ne bi bile tako kvalitetne, če jih ne bi spremljali skrbno pripravljene katalogi.

Med službovanjem v Zgodovinskem arhivu Ljubljana se je zelo aktivno vključeval v dejavnost slovenskega arhivskega društva. Na občnem zboru 5. julija 1976 v Ljubljani je bil izvoljen za predsednika Arhivskega društva Slovenije. Proti koncu drugega leta predsednikovanja je tudi zaradi njegovega prizadevanja izšla prva številka slovenskega arhivskega strokovnega glasila Arhivi, o katerem so že jeseni 1974 govorili na VII. slovenskem arhivskem zborovanju v Slovenj Gradcu. Ob izidu prve številke je v kratkem uvodniku slovensko arhivistiko pozval k večji strokovni povezanosti, izrazil pa je tudi željo, da bi nova revija pomagala k večji odprtosti in prepoznavnosti slovenske arhivske dejavnosti. Tudi potem ko ni bil več predsednik društva, je bil aktiven član uredniških odborov društvenih publikacij in član društvenih strokovnih komisij. Aktivno je deloval tudi na srečanjih jugoslovanskega in republiških arhivskih društev. Prispevke s področja arhivistike je objavljala v slovenski in jugoslovanski strokovni reviji in tudi v nekaterih arhivističnih glasilih drugih republik.

V času službovanja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana je postal tudi član uredniškega odbora revije Kronika.

Še v letih službovanja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana se je nakazovala Drnovškova nadaljnja znanstvenoraziskovalna pot. Leta 1978 je objavil razpravo o stališču slovenskih socialistov v Združenih državah do prve svetovne vojne in aktualnega reševanja jugoslovanskega vprašanja. Dokončno pa se je preučevanju slovenskega izseljenstva v Evropi in Združenih državah Amerike posvetil v začetku

leta 1988. Tedaj je večino zaposlenih v Zgodovinskem arhivu Ljubljana presenetil s prošnjo za sporazumno prekinitev delovnega razmerja, ki mu je omogočala, da se je 14. februarja tega leta zaposlil na Inštitutu za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ISI ZRC SAZU), ki je konec osemdesetih let začel dobivati novo, sedanjo organiziranost in usmeritev.

S posvetitvijo novemu delovnemu področju so se Marjanu začele uresničevati sanje, ki so se mu v otroštvu ustavile že nekje med Ljubljano in Vrhniko, ko se je kot zasanjani kratkohlačnik namenil kar v Ameriko. Na novem delovnem mestu se je z njemu lastno zagnanostjo loteval preučevanja slovenskega izseljenstva v Evropi in Ameriki. Sprva so bile njegove študije objavljene v reviji Kronika in arhivistični periodiki. Ko pa je leta 1990 pri ISI ZRC SAZU začela izhajati znanstvena revija Dve domovini, razprave o izseljenstvu/Two Homelands, migration studies – pri njeni ustanovitvi je sodeloval tudi sam – je veliko razprav objavljala v njej. Več let je bil član uredniškega odbora in urednik revije.

Sicer je bilo prvih pet let Drnovškovega službovanja na inštitutu posvečeno študiju za doktorski naziv. Vsebinsko bodoče disertacije so nakazovale že njegove parcialne študije, nastale v začetnih mesecih njegovega službovanja na inštitutu. Kot uvodno študijo, nastalo še pred vložitvijo doktorske disertacije, smemo šteti knjigo, ki jo je izdal leta 1991 in ima naslov Pot slovenskih izseljencev na tuje (Od Ljubljane do Ellis Islanda – Otoka solza v New Yorku 1880–1924). V naslednjih dveh letih je nastala obsežna disertacija z naslovom Izseljevanje iz širše ljubljanske okolice 1890–1914, ki jo je 1. septembra 1993 uspešno zagovarjal na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Obravnavano obdobje je čas množičnega izseljevanja Slovencev v tujino, zlasti v Združene države Amerike. Poleg ostalega je v disertaciji obdelal privlačnost, pa tudi odbojnost Amerike v očeh Slovencev, zlasti še izseljencev, pa tudi vlogo Ljubljane, ki je bila izhodiščno ali prehodno železniško križišče za odhod v tujino. Avtor opozarja na pogosto zanemarjeno dejstvo, da je zgodovina slovenskega izseljenstva sestavni del zgodovine slovenskega naroda. Delo je nastalo v veliki meri na osnovi arhivskega gradiva ljubljanske uprave, ki ga je Marjan kot arhivist dobro poznal, uporabljal pa je tudi arhivsko gradivo drugih arhivov in ustanov. Uvodni del disertacije je tako med drugim namenjen analizi arhivskega gradiva za preučevanje izseljenske problematike Slovencev pa tudi zgodovini nastanka sedanjega Inštituta za slovensko izseljenstvo. Jedro študije razčlenjuje vzroke izseljevanja, predstavi število in sestav izseljencev po spolu, starosti, izobrazbi in poklicu (podrobnejše podatke za Kranjsko kot celoto in po območjih okrajnih glavarstev navaja v prilogah), osvetljuje pa

tudi odnos države in cerkve do izseljevanja. Posebno poglavje je namenjeno Ljubljani kot prometnemu izhodišču in križišču izseljenskih tokov. Trditve v študiji so podkrepjene z več kot 1000 opombami.

V naslednjih letih se je specializiral za preučevanje procesov slovenskega izseljenstva v 19. in 20. stoletju v Evropi in Združenih državah Amerike. Pripravil je več študij, ki so izšle v domačih in tujih strokovnih revijah ali kot samostojne publikacije. Tako je npr. v monografiji z naslovom *Usodna privlačnost Amerike prikazal pričevanja slovenskih izseljencev o prvih stikih z novim svetom*. Obdelal je posamezna izseljenska društva in pripravil pregled slovenskih izseljenskih društev v zahodnoevropskih državah, ki so bila dejavna med obema svetovnima vojnama, pa tudi izseljensko in drugo časopisje med Slovenci v zahodni Evropi do začetka druge svetovne vojne.

Že bežen pogled po Drnovškovi bibliografiji kaže, da je preučeval in še preučuje številna vprašanja, povezana z izseljenstvom. Zanimajo ga tako usode posameznikov kakor tudi globalna vprašanja izseljenstva, saj je prepričan, da se ob raziskavah velikih selitvenih procesov ne sme, kot je povedal v nekem intervjuju, pozabiti "... na človeka – tistega glavnega akterja na odru migracijskih gibanj ...". Zaveda se kompleksnosti tematike, ki jo preučuje, zato se zavzema za znanstveno sodelovanje in interdisciplinarnost. Njegovi raziskovalni rezultati so objavljeni v domačih in tujih znanstvenih revijah in zbornikih pa tudi v publikacijah manjših slovenskih krajev, kot so npr. Duplje, Naklo in Podbrezje na Gorenjskem. Aktivno je sodeloval in sodeluje na številnih domačih in tujih znanstvenih srečanjih, simpozijih in okroglih mizah. O slovenskem izseljenstvu je predaval na nekaterih evropskih in ameriških univerzah. Je član nekaterih mednarodnih raziskovalnih združenj in sodeluje v mednarodnih raziskovalnih projektih (v Franciji, Nemčiji, Severni Irski). Za Enciklopedijo Slovenije in Slovensko kroniko XIX. in XX. stoletja je kot strokovni urednik napisal številna gesla, povezana z izseljenstvom v Evropo in Združene države Amerike, pa tudi z zgodovino Ljubljane. Ker pa želi stroko približati tudi širši javnosti, je napisal in objavil tudi precej poljudnoznanstvenih razprav ter sam pripravil ali pa je sodeloval pri nekaterih razstavah z izseljensko

tematiko. Postal je tudi urednik zbirke *Korenine* pri Novi reviji ter član uredniškega odbora revije *Zgodovina v šoli*.

V času službovanja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana je intenzivno spremljal slovensko arhivsko strokovno literaturo, po zaposlitvi na inštitutu pa zlasti strokovno in poljudnoznanstveno literaturo o izseljenstvu. Zato je razumljivo, da je napisal tudi številna poročila, predstavitev in recenzije pa tudi predgovore oziroma spremne besede k publikacijam.

O dr. Marjanu Drnovšku kot vsestranskem raziskovalcu priča obsežna bibliografija. Po podatkih iz baze COBISS.SI iz aprila 2008 obsega kar 520 enot. Razumljivo je, da je nemogoče opozoriti na vse vidike Drnovškovega raziskovanja, zato sem poskušal po svojem subjektivnem preudarku nakazati le glavne smernice njegovega preučevanja.

Bogato znanstvenoraziskovalno delo dr. Marjana Drnovška je podlaga, da je postal član ekspertnih komisij pri ministrstvih za kulturo in za znanost, pa tudi vodja skupine raziskovalcev pri projektih *Narodna in kulturna identiteta slovenskega izseljenstva, Slovenski izseljenci in Evropa v 19. in 20. stoletju, Internet kot medij ohranjanja narodne in kulturne dediščine med Slovenci po svetu*. Kot odličnemu poznavalcu virov za izseljenstvo mu je bila zaupana izpeljava projekta o stanju arhivskega in muzejskega gradiva pri slovenskih izseljencih v Nemčiji. Je pa tudi predavatelj in somentor pri podiplomskem študiju na Univerzi v Novi Gorici in Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ter predavatelj in recenzent na Joint MA Migration and Intercultural Relations (mednarodni študij na daljavo).

Na kratko opisana dejavnost dr. Marjana Drnovška je več kot zadosten razlog, da je 11. junija 1999 pridobil naziv znanstveni svetnik ZRC SAZU in da je leta 2001 kot eden vodilnih raziskovalcev izseljenske in širše migracijske politike v Sloveniji za svoje znanstveno delo dobil Zlati znak ZRC SAZU.

Kolegu, prijatelju in nekdanjemu sodelavcu Marjanu želim še veliko zdravja in delovne energije ter rezultatov njegovih zgodovinskih raziskav.

Janez Kopač